

RT-kortti

ja julkisen taiteen tekemisen käytännöt

Taiteen edistämiskeskus, Keski-Suomen aluetoimipiste
visuaalisten taiteiden läänintaiteilija Kirsi Pitkänen 27.2.2015

Mikä on RT-kortti?

- RT-kortisto on suomalaisen [Rakennustieto](http://www.rakennustieto.fi) Oy:n julkaisema kortistomuotoinen tietokokoelma, joka sisältää tietoa ja ohjeita mm. rakenteista, tilasuunnittelusta, rakennusalan sopimuksista ja tehtävänjaoista.
- Taide rakennushankkeessa RT-kortissa on:
 - perustiedot taiteen hankinta- ja rahoitustavoista.
 - käytännön tietoa siitä, kuinka taide kytkeytyy rakennusprosessiin
 - osapuolten roolit ja tehtävät
 - tietoa taideteosten suunnittelun ja toteutuksen käytännön vaatimuksista
 - tavoitteena palvella kaikkia mukana olevia tahoja
 - voidaan soveltaa talonrakennus- ja infrahankkeisiin

Mistä RT-kortin saa?

www.rakennustietokauppa.fi

hinta: 19,20€

RT®

RT 01-1147
Infra 071-710130
SIT 00-610098

OHJEET
maaliskuu 2014
1 (8)

TAIDE RAKENNUSHANKKEESSA

Tässä ohjeessa käsitellään taidehankkeiden toteuttamista osana rakennushanketta. Ohje sisältää perustiedot taiteen hankinta- ja rahoitustavoista sekä taiteen kytkemisestä rakentamisprosessiin hankesuunnittelusta työn luovutukseen. Ohjeessa kuvataan osapuolten rooleja ja tehtäviä sekä annetaan tietoja taidehankkeiden suunnittelun ja toteutuksen käytännön vaatimuksista. Ohjeen tavoitteena on palvella kaikkia hankkeissa mukana olevia tahoja ja sitä voidaan soveltaa sekä talonrakennus- että infrahankkeisiin.

SISÄLLYSLUETTELO

- 1 JOHDANTO
- 2 KÄSITTEITÄ
- 3 TAIDETEOSTEN HANKINTA
Viranomaisohjeus
Taideteoksen tilaaminen
Kilpailut
Taidehankkeen rahoitus
Sopimukset
Tekijänoikeus
Teoksen luovutus ja ylläpito
- 4 TEOSTEN SUUNNITTELU JA RAKENTAMISPROSESSI
- 5 HANKEEN OSAPUOLET
Tilaaaja ja rakennuttaja
Suunnittelijat ja urakoitsija
Taiteilija ja taideasiantuntija
Omistaja ja käyttäjät
- 6 TEOSTYYPIIT JA KOHTEET
- 7 TEOKSEN TOTEUTUS
Kustannusten muodostuminen
Työnaikaylämöt ja työturvallisuus
Vakuutukset
- KIRJALLISUUS

1 JOHDANTO

Nykytaiteen tuominen rakennettuun ympäristöön on kansainvälisesti vahva suuntaus, joka näkyy erityisesti julkisissa rakennuksissa sekä kaupunkien kävelykadulla, aukiolla ja puistoissa. Taide täydentää ja kommentoi rakennettua ympäristöä ylläpitävällä ja omaleimaisella tavalla sekä luo kohteeseen elämyksellisyttä ja uusia merkityksiä. Monet esimerkit osoittavat, että taide yhdistettynä hyvään suunnitteluun tunnistetaan kilpailueduksi ja vetovoimatekijäksi. Taiteen keinoin voidaan myös parantaa ympäristöjä esimerkiksi peruskorjauksen yhteydessä.

Aloite taiteen yhdistämisestä rakennushankkeeseen voi tulla tilaajilta, suunnittelijoilta, viranomaisilta, käyttäjiltä tai taiteilijoilta. Taide yksittäisinä teoksina tai laajempina ohjelmana voidaan toteuttaa osana asuinalueita, liikenneympäristöjä, julkisia ulko- ja sisätiloja, toimitiloja ja asuinrakennuksia. Taidehankkeen liittäminen rakentamisprosessiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa luo parhaan lähtökohdan taiteen ja suunnittelun yhteisen sovittamiselle korkeatasoisiksi kokonaisuuksiksi. Taidehankkeen suunnittelussa ja toteutuksessa on hyvä käyttää apuna taideasiantuntijaa.

SIT 01/maaliskuu 2014/Va/Rakennustieto Oy ©Rakennustieto/0800 RT5 2014

Käsitteet:

- **rakennushanke**
 - talonrakennusalan tai infra-alan rakennuskohde
- **talonrakennushanke**
 - rakennusten rakentaminen tai peruskorjaaminen
- **infrahanke**
 - julkiset tie-, katu-, tori-, ja puistoalueiden rakennushanke
 - voi olla joko uudisrakentamista tai peruskorjausta
- **taidehanke**
 - teoksen tilaaminen taiteilijalta/taiteilijoilta tiettyyn rakennuskohteeseen tai laajempaan hankkeeseen
 - käsittää teoksen suunnittelun ja toteutuksen
- **taideasiantuntija**
 - taidekoordinaattori tai –konsultti
 - nivoo taidehankkeen osaksi rakennushanketta
 - välittäjätaho ja yhteyshenkilö eri osapuolten välillä
- **taideohjelma**
 - yleissuunnitelma taiteen käytöstä
 - suunnitelmassa määritellään tavoitteet, taiteen hankinta- ja rahoitustavat sekä aikataulut
- **prosenttiperiaate**
 - noin 1% rakentamisen kustannuksista varataan taiteeseen

Taiteen hankintatavat

1. Avoin kilpailu
2. Kutsukilpailu
3. Suora taiteilijavalinta
4. Suora teosvalinta

Kuka päättää taideteoksen tilaamisesta?

- Kilpailuissa taiteilijavalinnat tekee **jury** (noudatetaan STS:n kilpailusääntöjä)
- Rakennushankkeissa **tilaaja** hyväksyy taiteilijavalinnan
- Tilaaja voi käyttää valintaprosessissa **asiantuntijoita** (esim. taidekoordinaattori ja taidetyöryhmä)

Miten taiteilija pääsee mukaan?

1. Ilmoittautumalla taiteilijapankkiin

- paikalliset taiteilijapankit
- valtakunnalliset taiteilijapankit (esim. Joensuun Penttilänranta)

2. Kutsuttuna

- aikaisemman tuotannon perusteella

Teostyytit ja kohteet:

1. Pysyvät teokset

Ns. perinteiset taideteokset kuten veistokset.

2. Lähes aineettomat teokset

Esim. valoon ja ääneen perustuvat teokset.

3. Väliaikaiset teokset

Esimerkiksi ympäristötaide tai mediataide.

Ne voivat olla mukana rakentamisvaiheessa, esim. rakennusaidat.

4. Erilliset teokset

Itsenäisiä taide-elementtejä, jotka voidaan sijoittaa rakennukseen, piha-alueelle tai laajempaan ympäristöön.

5. Integroidut teokset

Kiinteästi rakennuskohteen rakenteissa, arkkitehtuuriin tai ympäristöön liittyviä taideteoksia, osana rakennettavaa kokonaisuutta.

Teosten sijoittamisessa otettava huomioon:

- **Turvallisuus**
- **Tilojen käytön asettamat vaatimukset** mm. kulkuväylien mitoitukselle, valaistukselle ja esteettömyydelle.
- **Julkisissa ulkotiloissa** otettava huomioon:
 - liikenneturvallisuus
 - puhtaanapidon vaatimukset
 - kunnallisteknisten verkostojen sijainti

Taidehankkeen osapuolet ja vastuut

Tilaaja:

- Tekee lopulliset hankintapäätökset

Omistaja:

- Vastaa teoksen ylläpidosta ja tarvittaessa huoltamisesta.
- Huoltaminen toteutetaan taiteilijan toimittaman huolto-ohjeen mukaisesti. Huolto-ohje toimitetaan teoksen luovutuksen yhteydessä.

Rakennuttaja:

- Vastaa rakennushankkeen toteuttamisesta

Pääsuunnittelija/arkkitehti:

- **Aikataulutus:** Vastaa että taiteilija otetaan mukaan tarpeeksi ajoissa hankkeeseen.
- **Lupa-asiat:** Hakee tilaajan valtakirjalla tarvittaessa sijoitus-, rakennus-, tai toimenpideluvan teokselle.
- **Laatu:** Arkkitehdilla on vastuu kohteen toiminnallisesta ja arkkitehtonisesta laadusta, johon sisältyy myös taiteen ja arkkitehtuurin toimiva yhteys.
- Tiivis **yhteistyö taiteilijan/taidekoordinaattorin kanssa**

ympäristö- tai maisemasuunnittelija:

- Vastaa **infrahankkeen** rakennustaiteellisesta suunnittelusta
- Voi vaikuttaa taideteoksen **sijoitukseen** ja teostyyppin **valintaan**
- Toimii **taiteilijan/taidekoordinaattorin lähimpänä yhteistyökumppanina suunnitteluvaiheessa.**

Rakennesuunnittelija:

- **Turvallisuus:** Varmistaa teoksen kiinnityspaikan sekä kiinnitysten ym. rakenteiden ja alustan kestävyuden.
- Vastaa ulkotiloihin tulevien teosten **perustusten suunnittelusta** tarvittaessa yhdessä geoteknisen suunnittelijan kanssa.

LVIS-suunnittelija:

- Tarvitaan, kun teokseen liittyy **sähköllä tai vedellä toimivia osia**, kuten valaistus ja vesiallas.
- **HUOM:** Taideteosten teknisiä ratkaisuja koskevat samat määräykset kuin muutakin rakentamista.

Liikenne-, katu- ja tiesuunnittelijat:

- Vastaavat **yhdyskuntateknisestä suunnittelusta**
- Varmistavat että **liikenne- ja kunnallistekniikan vaatimukset** otetaan huomioon teoksen sijoituksessa.

Urakoitsija:

- **Toteuttaa rakennustyön** tilaajan/rakennuttajan kanssa sopimuksen mukaisesti.
- Urakoitsija voi käyttää aliurakoitsijoita.
- **Työnjohtaja** edustaa urakoitsijaa ja vastaa käytännön järjestelyistä. Hän on **taiteilijan luottohenkilö** työmaalla ja hänen vastuullaan on:
 - työmaakäytännöistä tiedottaminen taiteilijalle
 - sijoituspaikan järjestelyjen ja valmiuden varmistaminen
 - teoksiin liittyvistä kuljetuksista ja asennuksista sopiminen.

Taideasiantuntija (taidekoordinaattori tai taidekonsultti):

- Tarvitaan erityisesti laajoissa ja pitkäkestoisissa hankkeissa.
- **Asiantuntemus** sekä kuvataiteen että arkkitehtuurin alalta.
- **Kokemusta** yhteistyöstä rakentamisprosessin eri osapuolten kanssa.
- Näkemystä, tietoa ja ammattitaitoa luoda eheä ja mielenkiintoinen **taidehankintojen kokonaisuus**, joka toimii saumattomasti yhdessä arkkitehtuurin ja alueen muun suunnittelun kanssa.
- **Auttaa tilaajaa löytämään kohteeseen sopivan taiteilijan**, ymmärtää tilaajan toiveet.
- Auttaa **sopimusten** tekemisessä.
- Auttaa teoksen **tuotantoprosessin sovittamisessa** rakennushankkeeseen.
- **Valvoo** hankinnan **toteutumista** suunnitelman ja sovitun aikataulun mukaan.
- **Yhteydenpito** tilaajan ja taiteilijan välillä (+ hankkeen muut osapuolet ja suunnittelijat)
- Toimii eri osapuolten **avustajana** taidehankintoihin liittyvissä asioissa.

Taiteilija

Rakennushankkeeseen liittyvän **taideteoksen suunnittelija ja toteuttaja**.

Tehtävät:

- **Sopimusten tekeminen** teoksen luonnoksista, suunnittelusta ja toteutuksesta sekä työn aikataulusta ja kustannuksista tilaajan kanssa.
- **Perehtyminen** kohteeseen.
- **Yhteisten tavoitteiden määrittely** yhdessä suunnittelijoiden kanssa.
- **Neuvottelut** eri hankkeen osapuolten kanssa.
- **Teoksen luonnossuunnittelu** joka sisältää:
 - selvitys teoksen luonteesta
 - mitoitus, materiaalit, värit, valmistusmenetelmät
 - käytettävät asiantuntijat
 - kustannukset (budjetti)
- **Teoksen toteutussuunnittelu hyväksytyyn luonnoksen pohjalta** ja työselostuksen laatiminen.

Taiteilijan muita tehtäviä:

- Teoksen perustusten, asennuksen, valaistuksen ym. teknisten ratkaisujen suunnittelu yhteistyössä erikoissuunnittelijoiden kanssa.
- Lupa-asiakirjoissa avustaminen tarvittaessa.
- Alihankintasopimusten tekeminen.
- Teoksen valmistaminen/valmistuksen valvominen.
- Kuljetuksen ja asennuksen valvominen.
- Teoksen huolto-ohjeen laatiminen ja ohjeen luovuttaminen tilaajalle
- Materiaalin toimittaminen tiedotusta varten.
- Tarvittavat vakuutukset teoksen luovutukseen saakka.

Taidehankinnan kustannusten muodostuminen:

- Taidehankinnan kustannuksiin sisällytetään kaikki tehtävät ja vaiheet taidehankkeen valmistelusta valmiin teoksen luovutukseen.
- **Yleisiä taidehankinnan kustannuksia tilaajalle:**
 - Valmistelukulut, kuten hankesuunnittelu, taidekilpailu ja koordinointityö.
 - Taidehankkeeseen osallistuvien asiantuntijoiden, suunnittelijoiden ja apulaisten työ- ja matkakustannukset.
 - Taidehankkeesta tiedottaminen.
 - Vakuutukset (teoksen luovutuksen jälkeen)
- **Taiteilijan on huomioitava budjetissa:**
 - **Taiteilijapalkkio**, joka sisältää:
 - työkustannukset sivukuluineen
(sivukulut määrittyvät sen mukaan onko taiteilija yrittäjä/ammattinharjoittaja vai työsuhteessa rakennuttajaan)
 - työtilan kustannukset (vuokra, sähkö, vesi jne.)
 - työvälineiden kustannukset

Muita teokseen budjetoitavia kuluja:

- matkakustannukset
- materiaalikustannukset
- teoksen sijoitukseen liittyvä kulut:
 - tekniikka
 - rakenteet
 - perustukset (suunnittelu ja toteutus)
- teoksen kuljetus
- teoksen asentaminen (tarvittavat laitteet ja välineet)
- teoksen sijoituspaikan viimeistely
- työn aikaiset vakuutukset

Erilaiset laskutustavat:

1. **Yrittäjä/ammattinharjoittaja** – taiteilijalle maksetaan työkorvausta
2. **Työntekijä** – taiteilija on työsuhteessa rakennuttajaan
3. **Taiteilija laskuttaa** esim. laskutuspalvelun/yhdistyksen/osuuskunnan kautta

Työmaakäytännöt ja turvallisuus

- Rakennuttaja ja urakoitsija (eli käytännössä työnjohtaja) ovat vastuussa rakennustyömaan turvallisuudesta.
- Taiteilijaa koskevat samat turvallisuusmääräykset kuin ketä tahansa muitakin työmaalla työskenteleviä
- Taiteilijan tulee noudattaa työmaalla liikkuessaan turvallisuusohjeita ja –määräyksiä, joka velvoittaa käyttämään esim:
 - turvaliivit
 - kypärä
 - suojalasit
 - kuulosuojaimet
 - tarvittaessa osallistuminen turvallisuuskoulutukseen, jonka jälkeen taiteilija saa työturvallisuuskortin
- Taideteoksen valmistuksessa, kuljetuksessa ja asennuksessa käytetään työturvallisuusvaatimukset täyttäviä aineita, koneita ja laitteita, telineitä jne. annettujen ohjeiden mukaisesti.

Vakuutukset

- **Taidehankintasopimuksen yhteydessä** sovitaan tarkasti, kuka vastaa vakuuttamisesta missäkin vaiheessa.
- **Vakuutusten tulee kattaa kaikki työvaiheet** mukaan lukien teoksen kuljetus ja asentaminen paikoilleen.
- Jos teos tilataan **ulkopuoliselta valmistajalta**, teoksen työnaikaisesta vakuuttamisesta sovitaan valmistajan kanssa.
- Mikäli taiteilija käyttää **alihankkijoita**, on taiteilija vastuussa sopimaan vakuutuksista alihankkijan kanssa.
- **Valmiin teoksen osalta** taiteilijalla on suunnittelu- ja/tai tuotevastuu teoksesta. Teoksen toimintojen, materiaalien ja rakenteiden tulee täyttää teokselle sopimuksissa asetetut vaatimukset. Taiteilijan kannattaa selvittää suunnittelija- tai tuotevastuuvakuutuksen saatavuus tapauskohtaisesti.

Lisätietoja:

Julkaisut:

Taidetta arkeen: http://www.minedu.fi/OPM/Verkkouutiset/2013/03/prosenttiperiaate_selvitys.html

Maija Kovari, infra-TAIDE-infra sanakirja:

http://www.kovari.fi/site/assets/files/1491/kovari_infra-taide-infra-sanakirja_netti.pdf

Tietoa muualta:

Prosenttiperiaate:

<http://prosenttiperiaate.fi/>

Taiteen edistämiskeskus:

<http://www.taike.fi/web/varsinais-suomi/prosenttiperiaate-varsinais-suomessa>

Taidemaalari liitto:

<http://www.painters.fi/taiteenhankintamalli/>

Ota yhteyttä:

Taiteen edistämiskeskus, Keski-Suomen aluetoimipiste

Visuaalisten taiteiden läänintaiteilija, Taiken prosenttitaidetyöryhmän jäsen

Kirsi Pitkänen

0295 330838, kirsi.pitkanen@minedu.fi